

Francesc de Castellví

Austriacista montblanquí i autor de les "Narraciones Históricas"

JOSEP MARIA PORTA I BALANYÀ

Director de l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà

Francesc de Castellví Obando va ser nomenat fill predilecte de la vila de Montblanc per acord del Ple municipal en sessió extraordinària del 5 de setembre de 1994, el qual, no hem de confondre amb el seu descendent, el general Lluís de Castellví i de Vilallonga. D'aleshores ençà, cada 11 de setembre, les associacions i entitats montblanquines fan una ofrena floral al monòlit aixecat per commemorar i retre homenatge a la figura de Francesc de Castellví i Obando.

El nostre personatge té una història de novel·la i plena d'aventures. Va ser capità de la Coronela i participà activament en la lluita del setge de Barcelona de 1713-1714. Però, a més de la seva actitud heroica, cal destacar igualment la seva faceta com a cronista, historiador i persona clau per entendre els fatídics esdeveniments del primer quart del segle XVIII i l'exili posterior de molts catalans, que també afectà a ell mateix. Totes les seves experiències les deixà escrites en l'obra de la seva vida, les *Narraciones Históricas*, les quals, s'han convertit en la *Biblia* per als estudis de la Guerra de Successió i de la immediata postguerra i han estat la base del canvi historiogràfic que s'ha

produït en els últims temps. A partir de l'anàlisi de la seva biografia i de la seva obra, i tenint en compte les circumstàncies en què la va haver d'escriure, podem afirmar que ha estat l'historiador i escriptor més important, de més volada i de més impacte o transcendència, que ha donat la història de Montblanc al llarg dels seus 851 anys d'existència.

El primer Castellví arriba a Montblanc el 1537 i la seva nissaga esdevindrà una de les més notòries de la nostra vila en l'aspecte polític. Bona part dels seus membres varen participar en les convocatòries a Corts com a membres del Braç Militar i també ostentaren els càrrecs de veguers de Montblanc i després del Decret de Nova Planta el d'alcaldes majors del Partit del Corregiment de Tarragona. Varen estar emparentats amb les famílies nobiliàries més importants de la Conca de Barberà, com foren els barons de Rocafort i de Solivella, els Armengol i els Llorac, i tingueren igualment uns lligams molt estrets amb els convents de la Mare de Déu de la Serra de Montblanc, de Santa Maria de Poblet i de Santa Maria de Vallbona de les Monges.

Com a curiositat remarquem que el pare de Francesc de Castellví, Ignasi de Castellví i Ponç, va ser una persona molt interessada en l'estudi del passat i un gran aficionat a les antiguitats, fet que marcà profundament el seu fill Francesc. Atorgà les darreres voluntats el 20 de febrer de 1707. En el seu testament, conservat al nostre Arxiu Comarcal, entre d'altres, disposà que fos enterrat al vas familiar de l'església de Sant Francesc, que es trobava a la banda de l'epístola del presbiteri; que fos enterrat d'una manera molt senzilla, amb escapulari i una cogulla i que aquesta fos *una de les que vesteixen los monjos de Sant Bernat*; que se celebressin 200 misses i 6 aniversaris, i que el seu cos fos portat *a coll de hòmens (...) com tots los de ma casa antecessors meus ho han acostumat*. I més endavant especificava que *vull que sia passat per los puestos y llochs, que han acostumat passar tots mos majors; ço és, per la Plassa Major, Empedrat, Quatre Cantons i Plassa de Sant Miquel*. A més, després d'atorgar unes quantitats molt importants en lliures als seus familiars, instituïa hereu universal Francesc Castellví i Obando, de 24 anys, i li deixà també *el apellido de sa casa*. I, finalment, feia constar que el testament va ser redactat en *la casa de ma pròpia habitació que la tinc situada dins los murs de aquella, en la plasseta denominada de Castellví*.

Francesc de Castellví i Obando va néixer a Montblanc i rebé les aigües baptismals a l'església de Santa Maria la Major el 16 de febrer de 1682.

FRANCESC DE CASTELLVÍ

El monument que la vila de Montblanc dedicà al seu fill predilecte Francesc de Castellví, està situat a redós de l'antiga església de Sant Francesc, on també s'ubica el nou Centre Cultural Anselm Turmeda i l'Oficina de Turisme

A la pàgina anterior: cúpula de l'escala central de la casa coneguda com el Palau Castellví, a Montblanc

Fotografies: Elena Milà Fortuny

FRANCESC DE CASTELLVÍ

Entrada i portalada del Palau Castellví, a Montblanc
Fotografies: Elena Milà Fortuny

Segons va transcriure mossèn Pau Queralt, el batejaren amb els noms de *Joan, Diego i Francisco*. Posteriorment va estudiar al Col·legi de Cavallers de la Puríssima Concepció de Lleida. Va cursar estudis de literatura, de ciències i de dret. I, de ben jove, va començar a fer carrera militar.

Des d'un bon començament fou un ferm defensor de la causa austriacista i de les constitucions del país; alhora que s'apuntà al *partido celante*, atesa la seva formació jurídica. En el transcurs de la guerra i en la postguerra va tenir un relleu excepcional.

Va participar molt activament en l'alçament militar a favor de l'arxiduc Carles, mentre exercia les funcions de governador general de la baronia del monestir de Vallbona de les Monges que, de ben segur, li aconseguí la seva tia, Anna Maria de Castellví i Pons, que aleshores n'era l'abadessa. Després de la batalla d'Almansa (1707) va ser un dels cavallers destinats per Carles III a *acalorar el país [Catalunya] en las fronteras y al pronto levantamiento de los cinco regimientos de infantería y a otras comisiones*. L'any 1711 fou un dels cavallers comissionats per a l'aixecament dels sometents del *Campo de Tarragona, Conca de Barberà [i] costa del mar de Poniente*.

De resultes de la signatura del Tractat d'Utrecht i de la imminent evacuació de les tropes imperials, Castellví i un petit grup de nobles optaran per la necessitat de convocar la Junta General de Braços o Parlament de Catalunya per decidir la necessitat de la defensa a ultrança. Aquesta Junta General, sense la presència del rei, era l'assemblea dels tres braços

representats a les Corts. Això li va fer dir a Felip V que *los catalanes son más repúblicos que los ingleses*.

Així doncs, uns dies abans, el 16 de juny, en la reunió del Braç Militar, del qual en formava part a títol personal i com a procurador de Josep de Pontarró, Castellví va fer un contundent vot particular, en el sentit que no podien passar a deliberar sense convocar els estats generals o Junta de Braços. Entre altres, va voler *hacer presente a los Exmos. S.S. diputados la obligación indispensable en que les constituye el instituto de su encargo de convocar los brazos o estados generales; porque a ellos solos toca el decidir la importancia que de presente se trata, como se ha practicado en semejantes cosas y siempre que se han considerado en peligro nuestras leyes, privilegios y libertades*.

Arribats al 30 de juny, tingué lloc la transcendental reunió de la Junta de Braços, que havia de decidir entre la rendició i la resistència. Aquest va ser el darrer Parlament de la Catalunya moderna. Castellví, fou un dels membres del Braç Militar que va forçar el canvi d'opinió de la noblesa, tot argumentant aferrissadament aquesta tesi de resistir. Va aconseguir una còpia dels tres grans discursos que es pronunciaren i els va traduir al castellà i, del més abrandat, el de Manuel Ferrer i Sitges, també en va fer una altra traducció al català. Entre d'altres, tot referint-se a les lleis catalanes, aquest va dir: *la independència de conservar estes llibertats confirma l'autoritat de Catalunya de prendre les armes per defensa de sos privilegis i lleis*.

Un cop els braços determinaren resistir, i, després de la crida de la Diputació del 12 de juliol, Castellví va romandre a Barcelona al llarg de tot el setge. En el transcurs d'aquest va escriure que: *los extremos de hambre que sufrieron los barceloneses, no hay pluma que los pudiera referir con individualidad*. I va tenir una participació molt activa en les tasques d'organització i de coordinació i també en la lluita. Va obtenir el grau de capità de la Setena Companyia, corresponent als Velluters i Espoliers, del II Batalló de la Coronela o Milícia gremial, que portava el nom de la *Inmaculada i Puríssima Concepció de la Verge Maria Santíssima*.

Com a militar, lluità aferrissadament al costat del general comandant Antoni de Villarroel i del coronel Sebastià Dalmau, defensant el convent de Santa Madrona, el Portal Nou i en la recuperació del baluard de Santa Clara, lloc on va ser ferit el 13 o 14 d'agost.

Durant la batalla final de l'11 de setembre, tingué una intervenció brillantíssima, ja que, junt amb els seus homes, impedí l'entrada de l'exèrcit filipista pel barri de la Ribera i contraatacà en el portal de Sant Pere i també al pla de Palau. I, a darrera hora, assistí a l'última Junta de Guerra.

L'endemà va participar en una reunió amb el conseller en cap, Rafael de Casanova, per tal de discutir el projecte de lliurament de Barcelona al duc de Berwick; és a dir, la capitulació, *que luego copió el autor*. Serà quan les dramàtiques circumstàncies li faran escriure que era el *fin de la Nación Catalana*;

unes paraules que Agustí Duran i Sanpere manllevà com a títol per a la seva gran història, alhora que també farà constar que *en fin dispuso el ocaso o la providencia que la nación española en el último aliento de esta guerra fuese homicida de sí misma*.

Una vegada acabada la guerra, Castellví es trasllada a Rocafort de Queralt, on viuria en unes condicions molt precàries. Va ser sotmès a un règim de llibertat vigilada, al mateix temps que els seus béns i rendes li foren confiscats.

Perseguit per les autoritats borbòniques, i acusat de donar suport a l'alçament dels Carrasclats, es va refugiar al monestir de Vallbona de les Monges, on hi professaven les seves germanes Maria i Jerònima. Però el 26 d'octubre de 1718, *antes del amanecer, estando en la cama*, va ser capturat i fou fet pres, tot fent constar que *hizo el juez aprensión de los papeles*. Unes hores més tard, cap a *las doce del mediodía*, va ésser alliberat mitjançant un pagament, del tot irregular, de 8.000 ducats. Aleshores tornà al castell de Rocafort de Queralt, per tal d'acollir-se a la protecció del seu parent Antoni d'Armengol, i posteriorment es va retirar al monestir de Poblet. Per tant, encara que empès per les circumstàncies, i amb to humorístic, el podríem considerar com un pioner a fer bona part de La Ruta del Cister.

El 6 d'octubre de 1726, després de la Pau de Viena, Castellví marxa a Viena a causa de la seva difícil situació socioeconòmica personal i pel seu tarannà polític, contrari al nou règim borbònic. Però, sobretot, perquè allí tindrà el temps suficient, el

FRANCESC DE CASTELLVÍ

A l'esquerra, la sacristia nova de Poblet (1735 -1750) Havia estat projectada per l'abat Dorda a començament del segle XVIII, però no es va poder dur a terme a causa de la Guerra de Successió
Fotografia: Josep Borrell Garciapons

A dalt, una de les tombes que hi ha al terra de l'església del monestir de Vallbona, pertany a Anna Maria de Castellví, tia de Francesc de Castellví, que fou abadessa del monestir (1701-1711)

FRANCESC DE CASTELLVÍ

Murs posteriors del castell de Rocafort de Queralt des de la carretera de Conesa
Fotografia: Josep Borrell Garcíapons

contacte amb bona part dels testimonis de l'època, els arxius, els mitjans i el finançament necessari per escriure, i un lloc segur per conservar per a la posterioritat, la seva gran obra, les *Narraciones Históricas*; segons totes les evidències, ja iniciada a les nostres contrades.

Com bona part dels emigrants catalans a Viena, va cobrar una pensió. Aquesta li va ser atorgada, el juliol de 1728 pel Consell d'Espanya; per bé que fou força minsa, de 600 florins cada any, augmentada amb 100 duros. I, això, solament va passar entre el juliol de 1728 i el gener de 1734, ja que la va deixar de percebre almenys entre 1734 i 1739. Castellví, com molts d'altres, no va tenir un exili gens planer i va passar grans penúries econòmiques. A més, va ser obligat a traslladar-se, amb bona part del col·lectiu d'exiliats pobres catalans, al Banat de Temesvár, per tal de fundar-hi la Nova Barcelona. Hi consta en una llista de pensionistes de 1737, amb una pensió de 90 florins. Aquesta experiència li va resultar altament traumàtica, i no en fa cap descripció extensa en la seva obra. En referir-se als supervivents de la colònia, greument afectats per les condicions climàtiques i per una epidèmia de pesta, els qualifica de *reliquia de los que su mala suerte condenó al Banato de Themisbar*. No es podia treure del cap que aquell nou exili, aquesta vegada forçós, hagués estat oficialitzat per l'emperador que presumia d'estimar tant els catalans.

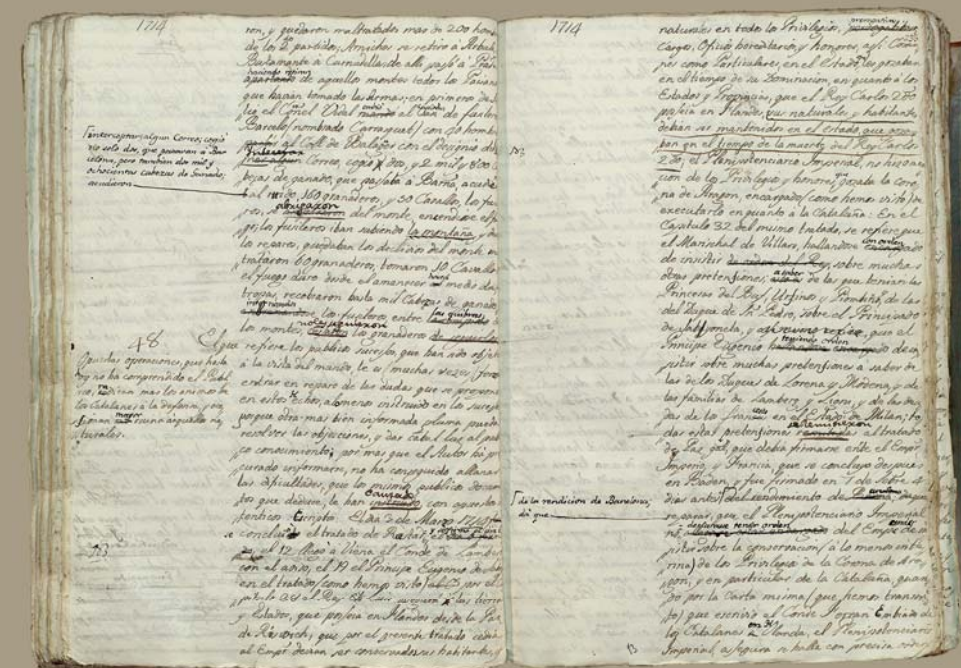
Malgrat tot, pogué retornar viu a Viena, i va fer estades a Gratz (1740-1741), Gènova i Roma. El 1742 s'adreçà directament a l'emperadriu vídua, per tal d'obtenir el seu ajut per poder enllestir les *Narraciones Históricas*. Les gestions amb Elisabet Cristina van tenir un efecte immediat: el 1745 cobrava una paga de 90 florins, els quals el 1747 augmentaren fins a 345, amb una ajuda extraordinària de 510 florins addicionals. Castellví va destinar aquestes quantitats a la confecció de l'obra de la seva vida, en la qual era assistit per tres escriptors. Però, malgrat tot, la situació en què es trobava, tenint en compte la seva condició aristocràtica, continuava essent molt precària i, encara que com a pensionista cobrava puntualment, no es va estar d'escriure: *lo primero es pagar mis deudas. Que voy pidiendo dinero y hasta ahora no me he hecho vestido y vivo en el burgo sin criado y hasta ahora no he podido remitir ninguna niñería a mis hermanos. Hoy viven engañados pensando que aquí cagamos oro*.

Malauradament no va tenir la satisfacció, més que merescuda, de veure impresa la seva gegantina obra. Va morir a Viena el 15 de setembre de 1757, als 75 anys, i fou enterrat a l'església de Santa Maria de la capital austríaca. ■

Les Narraciones Históricas

Amb les *Narraciones Históricas desde el año 1700 hasta el año 1725...*, Castellví és convertí en la memòria viva de la guerra. Les va escriure en castellà, perquè ho féu des de Viena i anaven adreçades al gran públic. El seu objectiu era del tot clar: impedir que els guanyadors de la conflagració tergiversessin la història.

JOSEP MARIA PORTA I BALANYÀ. Director de l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà

L'obra és una de les fonts més importants, més ben documentada i que ofereix la informació més àmplia sobre els esdeveniments de la Guerra de Successió. A més, es tracta d'un text del tot indispensable i de referència per a conèixer i entendre un dels moments més decisius d'aquells anys tan crucials de la història de Catalunya. Alhora que, des d'una òptica eminentment austríaca, però no mancada d'objectivitat ni d'equanimitat, constitueix un testimoni viu i directe dels esdeveniments de la guerra i del clima repressiu dels anys posteriors. També és molt vàlida per a la compressió de l'exili i, malgrat el títol, inclou nombroses informacions fins a la fi de la dècada de 1740, moltes de les quals utilitzen documentació de primera mà. A més, seguint aquest criteri d'objectivitat, quan convé no s'està de criticar la fiabilitat de les fonts, la gestió imperial i les contradiccions internes i les fractures del bàndol austríacista.

Les *Narraciones* no les va redactar seguint un ordre estrictament cronològic i en va fer diverses versions, una de les quals va ser transcrita, o la va fer transcriure Salvador Sanpere i Miquel. De tota manera, qui va posar a l'abast dels estudiosos la versió definitiva, i per vergonya de Catalunya, va ser la Fundació Francisco Elias de Tejada y Erasmo Pèrcopo de Madrid, la qual ha anat a cura de Josep M. Mundet i Gifre i José M. Alsina Roca, que n'han fet un treball del tot rigorós. Ha estat editada en quatre volums, publicats entre 1997 i 2002.

Tenint en compte l'època en què va ser escrita, metodològicament, és ben nodrida de les vivències directes del seu autor; inclou el testimoni d'altres personatges que va conèixer (fa història oral); va intercanviar una copiosa correspondència, fins i tot amb les persones que seguien a l'interior de Catalunya (destaquem les cartes amb Rafael

LES NARRACIONES HISTÓRICAS

Reproducció d'algunes pàgines del manuscrit original de les *Narraciones Históricas* de Francesc de Castellví, que es conserva a l'Arxiu Estatal, Österreichisches Staatsarchiv, de Viena (Àustria)

En aquesta pàgina: Family, Court and State Archive: HS 344 W fol. 92v-93r

Casanova); també va fer ús de cròniques i memòries; va accedir a la immensa majoria d'arxius privats i públics de l'exili, i va tenir una gran preocupació per emprar bibliografia (catalana, espanyola, francesa i italiana).

És deutora de les obres de Jeroni Pujades i de Narcís Feliu de la Penya. El text és narratiu, construït en forma d'annals, amb una distribució en capítols per anys i amb un text introductori sobre la història de Catalunya, a l'estil de la magna tesi de Pierre Vilar. A més, al final de capítol, el text es complementa amb la transcripció íntegra de documents originals, molts dels quals ja s'han perdut, i amb extensos llistats de persones per tal de deixar constància de qui va intervenir en cada moment en la trama històrica que ens narra.

En definitiva, les *Narraciones* són un autèntic tresor escrites des de la catalanitat, amb una immersió i implicació absoluta en l'època i amb la recopilació de tot el publicat fins aleshores. Sense l'obra de Castellví, la història de Catalunya seria diferent. És un historiador que volia deixar constància de tot allò que va viure i de la mateixa història de la nació, la seva nació gairebé mil·lenària, la qual, en un sentit polític, havia desaparegut (*el fin de la Nación Catalana*).

Castellví va ser un home del tot compromès amb els seus ideals i amb el seu país, amb tots els mitjans que va tenir al seu abast: primer amb la implicació en la lluita armada i, quan aquesta ja no va ser possible, refent la història de la guerra, amb una dedicació absoluta, per tal de deixar constància per a la memòria col·lectiva del coratge dels catalans del seu temps.

Si més no, a la pregunta *¿Que es España?*, Castellví hi remarca, una visió que és de plena actualitat política. Amb una clara voluntat eminentment pedagògica, se'ns mostra totalment partidari del caràcter plurinacional d'Espanya, tot atorgant a aquest concepte un sentit fonamentalment geogràfic i genuïnament constitucionalista (amb una concepció de la monarquia composta). Altrament insisteix en la unitat lingüística de Catalunya, València i les illes Balears, malgrat la diversitat dels seus components.

Amb aquesta claredat en el concepte d'Espanya, Francesc de Castellví se'ns avança 300 anys a un tema del tot controvertit que, malauradament, segueix essent de rabiosa actualitat; sobretot en aquests moments, quan l'Espanya perenne jacobina i d'un exacerbament nacionalisme castellà excoent, remou

tots els poders, inclòs el quart poder i tot l'aparell legislatiu constitucional, davant del dret a decidir i de les reivindicacions nacionals catalanes.

I a la pregunta esmentada sobre *¿Que es España?*, ens respon: *He advertido (...) que muchos que son considerados instruidos en la historia, reciben notorias equivocaciones respeto a la España y no pocos crehen que los reynos y provincias que contiene la España (a la excepción del reyno de Portugal) tienen un mismo idioma, las mismas leyes, exsempciones, costumbres y los mismos traxes (...). Eran estas naciones, en el continente de la España, distintas en leyes, costumbres, trajes y idiomas. En leyes como es de ver en sus particulares estatutos; en costumbres y trajes, lo advertirá el que viajare; en idiomas, son distintos, esto es portugués, vizcaíno, cathalan, castellano o aragonés, que es el mismo idioma, que se nombra lengua castellana (...). Asimismo los aragoneses, cathalanes y valencianos no son todos unos: aunque estas tres naciones, de muy atrassados siglos, están unidas y jamás entre si tuvieron guerras, como las uvo entre leoneses, castellanos y gallegos. Del que se manifiesta que aunque todas las naciones que ay en el continente de la España se nombran con la voz común de españoles, son muy diferentes en genios, inclinaciones, leyes, costumbres, trajes y lenguaje.*

I, més concretament, sobre Catalunya i la Corona d'Aragó va voler deixar molt clar que: *En toda la España no hay provincia ni reyno tan poblado, ni más útil por la inclinación de sus naturales al trabajo (...). Finalmente Aragón, Cathaluña, Valencia, Mallorca, Menorca y Ivisia tienen poblaciones 2526 y un gran número de alcarias. Todos estos señoríos que componen la Corona de Aragón en los límites de la España, juntos no necesitan de mendigar a ningún otro estado y reino quanto es necesario a la vida humana (...).*

Així doncs, les *Narraciones Históricas* de Castellví han esdevingut la base del canvi historiogràfic; però, també han estat de plena actualitat en aquest any del Tricentenari. A més, han constituït igualment el substrat documental indispensable per a la realització d'alguns audiovisuals i per a la trama de novel·les d'èxit recent, com són: *Objectes perduts a Nova Barcelona* de Xavier Carreras (2011), en la qual des de Bràfim un mestre esguerrat, Guillem Alegret, recorda les seves experiències de la Guerra del Francès i les de 80 anys enrere de Francesc de Castellví en el seu exili a Viena i al Banat; *Lliures o morts* de Jaume Clotet i David de Montserrat (2012), amb la biografia novel·lada d'Ermengol Amill, i, sobretot, *Victus* d'Albert Sánchez Piñol (2012 i 2013), amb les aventures de Martí Zuviria. ■

1714 Febrer 11.

[ni unos ni otros ocupavan tampoco]

380
sitiados estaban alojados sobre el terraplano de la muralla de Sⁿ Pedro desde la entrada del balco, y parte hasta al traveso del muro contiguo al huerto cerrado de Sⁿ Pedro, y al traveso ^{en el mismo} habian con- truido, y fortificado una fuerte linea, ^{en que} estaba la bandera de Sta. Eulalia; ocupaban el huerto de Sⁿ Pedro, y el huerto cerrado; el terraplano de la muralla desde Sⁿ Pedro ^{hasta la} puerta nueva, no era ocupado de sitiados ni sitiadores; ⁿⁱ la bateria de cañones, y morteros, que habia sobre el terraplano de la muralla contiguo a la puerta nueva; ~~no era ocupada de unos ni de otros~~; el huerto abierto de Sⁿ Pedro, que servia de linde al canal de agua, mediava entre sitiados y sitiadores; estos estaban apostados a la otra parte de la acequia donde se fortificaron; los sitiados ocuparon el Convento de Sⁿ Pedro y el Cementerio; ^{corria, hacia} habian formado una linea que ^{se} terminaba a la boca ^{de} calle que va de la puerta nueva a Sⁿ Pedro, y desde alli habian tirado una linea que corria hasta el pozo de la harina ^{de} cerca Sⁿ Agustin; ocupaban los sitiados parte de Sⁿ Agustin; lo demas ocuparon los sitiadores; de la grande calle que va de la puerta nueva a la Plaza del Angel, y calle grande nombrada den Tansa que corria hasta el cabo de la plaza del borne nombrada el pequeño borne ocuparon los sitiados todas las bocas ^{de} calle de las casas travesas que salian ^{a la} parte de la grande cortadura; la parte de la plaza del pla den lluy al entrar a la izquierda desde el borne al pla den lluy donde estaba el Convento de los Padres ^{Joa} Agustina, no era ocupado de sitiados ni sitiadores; al cabo del pequeño borne los sitiados habian formado una pequeña cortadura de con cañones, y siguiendo la linea a la ^{de} Plaza ocupavan parte

250

LES NARRACIONES HISTÓRICAS
Una de les pàgines manuscrites, del dia 11 de setembre de 1714, de les *Narraciones Históricas* de Francesc de Castellví, que es conserven a l'Arxiu Estatal, Österreichisches Staatsarchiv, de Viena (Àustria) Family, Court and State Archive: HS 344 W fol. 249v-250r